

معرفی نسخه نهایی الادراک فی درایة الافلاک (کتابخانه آستان قدس رضوی)

حسین خبازیان^۱

چکیده

قطب‌الدین شیرازی از مفاخر علمای قرن ششم هجری بوده که در کلیه علوم زمان خود از جمله طب، ریاضیات، هیات و نجوم، حکمت و عرفان و غیره دست داشت. وی از محضر اساتید مشهوری چون خواجه نصیرالدین طوسی و صدرالدین قونوی بهره‌ها برده و در تربیت شاگردان بسیاری، از جمله کمال‌الدین فارسی سخت کوشیده است. او با وجود شهرت علمی فراوان، دارای طبعی شوخ، و زبانی طنزآمیز و آمیخته به لطافت داشت. کتاب‌های بسیاری نوشت، و شاگردان معروفی را تربیت کرد. شرح کوتاهی از زندگی و آثار علمی وی به همراه معرفی نسخه نفیس نهایی الادراک فی درایة الافلاک کتابخانه آستان قدس رضوی را در نوشتار ذیل می‌خوانید.

کلیدواژه: نهایی الادراک فی درایة الافلاک، قطب‌الدین شیرازی، هیات و نجوم، کتابخانه آستان قدس رضوی.

۱. کارشناس فهرست نویسی کتب چاپ سنگی

گذری کوتاه بر احوال و شخصیت مؤلف

محمود بن مسعود بن مصلح مشهور به قطب الدین شیرازی دانشمند، طبیب، ریاضیدان و منجم ایرانی (۶۳۴ق تا ۷۱۰ق) و یکی از بزرگترین دانشمندان ایرانی، و فیلسوفان صوفی منش بود. وی در ماه صفر ۶۳۴ق در خاندانی دانشمند متولد شد. معلومات طبی خود را از پدرش که طبیب و درعین حال از بزرگان طریقت سهروردیه بود و نیز از عموی خود کمال الدین ابوالخیر کازرونی فرا گرفت. حدود سال ۶۶۰ق، قطب الدین در مراغه به مشهورترین استاد خود، نصیرالدین طوسی پیوست. هوش و بصیرت بالای او به زودی او را به عنوان بزرگترین شاگرد طوسی گردانید. او نجوم و فلسفه ابن سینا به ویژه الاشارات و التنبیهاات وی را نزد طوسی خواند. وی پس از ترک محضر خواجه نصیرالدین طوسی در مراغه بارها به خراسان، عراق عجم و روم (آسیای صغیر = ترکیه امروز) سفر کرد و بالاخره در خدمت ایلخانان احمد تکودار (از ۶۸۳ق تا ۶۸۰ق) و سپس ارغون (از ۶۹۰ق تا ۶۸۳ق) درآمد. در سال ۶۸۱ق قاضی سیواس و ملطیه شد و احمد تکودار او را به رسالت نزد ملک منصور سیف الدین قلاوون ششمین سلطان سلسله ممالیک مصر (از ۶۸۹ق تا ۶۷۸ق) فرستاد وی پس از ادای این رسالت و ظاهراً پس از مدتی اقامت در مصر به تبریز بازگشت. و در آنجا در رمضان ۷۱۰ق در گذشت (قربانی، ۱۳۷۵، ص ۳۵۱). وی شاگردان متعددی داشت که معروفترین آنها کمال الدین فارسی بود. کمال الدین کتاب تنقیح المناظر را به نام او تالیف کرده و در مقدمه آن کتاب با کمال احترام و تجلیل از استاد خود قطب الدین نام برده است (قربانی، ۱۳۷۵، ص ۳۵۲).

قطب الدین به لقب افتخاری «علامه» که در عهد قرون وسطی نادر بود، مفتخر گردید. و ابوالفداء مورخ، لقب المتفنن، یعنی «استاد جامع علوم»، را به وی اعطا کرد. او همچنین به «عالم ایرانیان» معروف شد. و در شطرنج بازی استاد بود و بهترین نوازنده عود شناخته می شد و بیشتر وقت (فراغت) خود را با این سرگرمی ها می گذراند (سایت دایرة المعارف طهران، ۱۳۹۲).

نظرات و مطالعات قطب الدین شیرازی

قطب الدین در ابتدای کتاب اختیارات خود می نویسد که اصول علوم نجوم تحت سه عنوان قرار می گیرد: دین، فلسفه طبیعی و هندسه. افرادی که این علم را مطالعه می کنند، نزد خدا عزیز و گرامی می شوند و متعلم نجوم برای ادراک علوم الهی آماده می شود؛ زیرا ذهن او برای مطالعه موضوعات مجرد آماده و تربیت می شود. علاوه بر این، با مطالعه هیئت، روح، فضائی مانند ثبات قدم یا استقامت و میانه روی و اعتدال را به دست می آورد و آرزو می کند که شبیه افلاک آسمانی باشد. او قطعاً معتقد بود که مطالعه هیئت دارای ارزش دینی است و خود او آن را با انگیزه مذهبی و با حرمت و احترام تمام مطالعه می کرد (سایت دایرة المعارف طهران، ۱۳۹۲). اگرچه نام قطب الدین در مقدمه زیچ ایلخانی ذکر نمی شود، اما او در رسدهایی که در مراغه صورت گرفت و منجر به تألیف زیچ ایلخانی شده بود، نقش مهمی را ایفا کرد. او در کتاب نهایی خود، اشاره می کند مقیاس هایی که برای حرکت نقطه اوج (خورشید و ماه و ... از زمین) در زیچ ایلخانی فهرست شده است، مبتنی بر محاسبه

اعتدالات متوالی نبوده بلکه متعلق به رصد‌های متوالی و پی در پی می‌باشد. او اظهار داشت که تغییر در نقطه اوج خورشید می‌تواند با مقایسه مقیاس‌هایی که در جداول بطلمیوسی و نجومی بعدی مقدم بر زیج ایلخانی یافته شده و دال بر بازگشت به رصد‌های کثیرالوقوع است، تأیید گردد. قطب‌الدین مشتاقانه به رصد‌های علمی علاقه مند بود، اما این امر به هیچ وجه نظر او را به تجربه‌گرایی تقلیل نداده و از علایق علمی و نظری و دید فلسفی اش نکاست (سایت دایرة المعارف طهور، ۱۳۹۲).

سبب تألیف نه‌ایة الادراک

قطب‌الدین به ارتباط بین حرکت خورشید و سیارات، به نحوی که بعدها در آثار ریجی مونتئوس یافت شد و راه را برای کپرنیک هموار ساخت، تأکید می‌ورزید. در حقیقت با تحقیقات ای. اس. کندی و همکاران او آشکار شده که مدل‌های سیاره‌ای جدیدی از مراغه پدید آمده است که مهمترین انحراف از مدل بطلمیوسی را در دوران قرون وسطی نشان می‌دهند و اساساً همانند مدل‌های کپرنیک هستند؛ مشروط بر اینکه محقق از فرضیه خورشید ایستایی چشم پوشی کند. مکتب مراغه درصدد برآمد که یک نقیصه اساسی را از مدل بطلمیوسی در زمینه حرکت سیارات برطرف کند؛ یعنی نقص برخی از هیئت‌های بطلمیوسی، تا آن را مطابق این اصل سازد که حرکت سماوی باید مستدیر و یکنواخت باشد. قطب‌الدین در نه‌ایه و التحفة الشاهیه، که هر دو آنها همانند تذکره طوسی به چهار بخش تقسیم شده است، درصدد برآمد که این مدل را برای سیارات مختلف به کار برد اما ظاهراً این کار را به رضایت کامل خود انجام نداد؛ زیرا سعی نمود به اصلاح و تعدیل آن بپردازد. در حقیقت او دو اثر فوق‌الذکر را در مدت چهار سال، به قصد رسیدن به پاسخ نه‌ایی پدید آورد. این دو اثر ثمره تلاش‌های پیاپی و موفقیت قطب‌الدین در نجوم است. این موفقیت که برای حل مشکلات حرکت سیارات بود، در مراغه به تکامل رسید. قطب‌الدین با تلاش در جهت رفع برخی از عیوب و نقایص مدل بطلمیوسی، این فنون را برای حل مسئله مربوط به ماه نیز به کار گرفت. اما در این موضوع منجم مسلمان دیگری که او نیز این فنون را پذیرفت یعنی ابن الشاطر، موفق‌تر از او بود. او مدلی را پدید آورد که بسیار عالی‌تر از مدل بطلمیوسی بود؛ همانی که بعدها کپرنیک به ارائه آن پرداخت (سایت دایرة المعارف طهور، ۱۳۹۲).

آثار مؤلف

قطب‌الدین بیشتر آثار خود را در زمینه نجوم و طب و دیگر موضوعات چون ریاضیات، حکمت و عرفان، کلام و اعتقادات، معانی و بیان، رجال و درایة، تاریخ، تفسیر، و اصول فقه تألیف کرده، که آثار وی در ریاضیات عمدتاً شرح‌هایی بر آثار بزرگان یونانی همچون اقلیدس و بطلمیوس است. با بررسی‌های انجام شده از میان آثار او فقط دو اثر درة التاج (افست) و شرح حکمة الاشراق (سنگی) به چاپ رسیده و بقیه آثار وی (۳۴ عنوان) به صورت خطی موجود می‌باشد. آثار قطب‌الدین به تفکیک موضوع بشرح ذیل است:

آثار هندسی:

۱- ترجمه فارسی تحریر اصول اقلیدس نصیرالدین طوسی. ۲- براهین العلوم الحسابیة = تحریر اشکال اقلیدس. ۳- توضیح قضایای اقلیدس (رساله در-)، ۴- الهندسة، ۵- فی حرکه الدحرجه (الرجرجه) و فی النسبه بین المستوی و المنحنی

آثار نجوم و جغرافیا

۶- نهاية الادراك فی درایة الافلاک ۷- اختیارات مظفری. این اثر خلاصه نهاییه است و همانند آن از چهار بخش تألیف شده است، ۸- التحفه الشاهیه فی الهیئه ۹- کتاب فعلت فلا تلم فی الهیئه، ۱۰- کتاب التبصرة فی الهیئه ۱۱- شرح التذکره النصیریة ۱۲- خرد العجائب ۱۳- خلاصة اصلاح المجسطی لجابرین افلاح ۱۴- حل مشکلات المجسطی. اثری که ظاهراً مفقود شده است ۱۵- تحریر الزیج الجدید الرضوانی ۱۶- الزیج السلطانی

آثار پزشکی:

۱۷- کتاب نزهة الحكماء و روضة اطباء ۱۸- رساله فی البرص ۱۹- شرح الأرجوزة (شرحی بر ارجوزه ابن سینا) ۲۰- رساله فی بیان الحاجة الی الطب و آداب اطباء و وصایاهم.

آثار حکمت و کلام و عرفان:

۲۱- درة التاج لغرة الديباج فی الحکمة. این اثر علمی و فلسفی دایرة المعارف گونه به فارسی، شامل مقدمه ای در علم و طبقه بندی علوم است ۲۲- شرح حکمة الاشراف (چاپ سنگی تهران، ۱۸۹۷) ۲۳- شرح کتاب روضة الناظر ۲۴- شرح النجات ۲۵- الشرح و الحاشیه علی الاشارات و التنبيهات ۲۶- حاشیه علی حکمة العین ۲۷- أنموذج العلوم ۲۸- وجیزة فی التصور و التصدیق ۲۶- اجوبة مسایل بعض الفضلاء ۲۷- شکوک تکرار الکاینات ۲۸- عالم المثل ۲۹- عشق نامه

آثار سایر موضوعات:

۳۰- اجازة لنجم الدین ۳۱- تاریخ مغول ۳۲- حاشیه الکشاف ۳۳- شرح مختصر الاصول ۳۴- مفتاح المفتاح

...

اما کتاب نهاية الادراك فی درایة الافلاک بعنوان مهمترین اثر قطب الدین شیرازی در زمینه علم نجوم است که قطب الدین آن را در ماه شعبان ۶۸۰ق به زبان عربی در چهار مقاله به پایان رسانیده است. محققان این کتاب را از تذکره نصیریة تألیف خواجه نصیر الدین طوسی برتر و جامعتر شمرده اند. قطب الدین خود خلاصه ای از این کتاب را به زبان فارسی و با عنوان اختیارات مظفری فراهم آورده است، کتاب نهاییه مشتمل بر چهار مقاله: مقدمه، افلاک، زمین، و «مقدار» افلاک بوده و در آن بخشهایی درباره گیتی شناسی، جغرافیا، علم مساحی (علم پیدایش سطح کره زمین)، هواشناسی (علم آثار جو)، مکانیک و نورشناسی آمده است که هم نظریات علمی کهن ابن هیثم و بیرونی و هم فرضیات علمی جدید را در نورشناسی و حرکت سیارات منعکس می سازند. این اثر در حدود سال ۶۷۹ق تکمیل و به همت سینان پاشا شرح و تفسیر شده است. (سایت دایرة المعارف طهران، ۱۳۹۲)

کتابشناسی نسخه ش «۲۹۸۹۷»:

کتاب حاضر دارای متن تحقیقی و مفصل در زمینه ی هیئت و نجوم، و مشتمل بر ۴ مقاله: ۱- مقدمات، ۲- هیئت اجرام، ۳- زمین، ۴- مقادیر اجرام. و همچنین مطالب جدید در باره ی مکانیک، زمین شناسی، هوا شناسی و نور و مباحثی در باره ی نظرات کیهانی ابن هیثم و ابوبکر محمد بن احمد خرقی می باشد. تفصیل ابواب و فصول مقالات به شرح ذیل است.

المقالة الاولى: فیما يحتاج الی تقدیمه قبل الشروع فی المقاصد (که آن در سه باب است) الباب الاول: فی تعریف علم الهیئه و موضوعه و مبادیه و مسایله و فایدته اجمالاً، الباب الثاني: فی ذکر ما يحتاج الی تقدیمه مما يتعلق بالهندسیات (و آن مشتمل بر سه فصل است) الفصل الاول فی التعریفات، الفصل الثاني فی اصول موضوعة مشتملة فی الهندسه، الفصل الثالث فی المسایل الهندسیه (در چهل و چهار مساله) الباب الثالث: فی ذکر ما يحتاج الی تقدیمه مما يتعلق بالطبیعیات (در دو فصل) الفصل الاول فی ذکر اقسام اجسام العالم و حرکاتها علی سبیل الاجمال، الفصل الثاني فی مسایل الهیئه و طبیعیه (مشتمل بر چند مساله).

المقالة الثانية: فی هیئة الاجرام العلویه و ما يتعلق بها من اوضاع بعضها عند بعض (و آن شامل سیزده باب است) الباب الاول: فی استداره السطح الظاهر من الارض و الماء و استداره السماء من حیث الحس و لون الارض عند السماء (در چهار فصل) الفصل الاول فی استداره السطح الظاهر، الفصل الثاني فی استداره السماء حساً، الفصل الثالث فی ان الارض عند السماء کمرکز [کذا] الکره عند محیطها، الفصل الرابع فی ان الارض ساکنه فی الوسط والمراد ان مرکز ثقلها منطبق علی مرکز العالم، الباب الثاني: فی ترتیب الاجرام و فضلها الباب الثالث: فی الدوایر المشهوره من العظام و الصغار الباب الرابع: فی اوضاع یحدث لسبب الحركتين الاولیین و احوال الثوابت، الباب الخامس: فی استناد الحركات المختلفه فی الرویه المعلومه بالرصد الی اصول یقتضی جواز صدورهما عن الافلاک و تشابهها [کذا]، الباب السادس: فی افلاک الشمس و حرکاتها، الباب السابع: فی افلاک القمر و حرکاتها طولاً و عرضاً، الباب الثامن: فی افلاک الکواکب العلویه و الزهره و حرکاتها الطولیه، الباب التاسع: فی افلاک عطارد و حرکاته الطولیه، الباب العاشر: فی عروض الخمسة المتحیره، الباب الحادی عشر: فی اختلاف المنظر، الباب الثاني عشر: فی اختلاف نور القمر فی الخسوف و الکسوف و زمان ما بین الخسوفین و الکسوفین (مشتمل مقدمه و خاتمه و چهار فصل) الفصل الاول فی اختلاف نور القمر و اختلاف شکالت القمر بحسب اختلاف وضعه من الشمس فی القرب و البعد، الفصل الثاني فی الخسوف، الفصل الثالث فی الکسوف، الفصل الرابع فی ازمان ما بین الکسوفین و الخسوفین، الباب الثالث عشر: فی النطاقات و احوال الظهور و الخفا و القرانات (در دو فصل) الفصل الاول فی النطاقات، الفصل الثاني فی احوال الظهور و له اختفا و الاقترانات ظهور الکواکب.

المقالة الثالثة: فی هیئة الارض و قسمتها الی العامر و الغامر و ما یلزمهما بحسب اختلاف اوضاع العلویات و نحوه (مشتمل بر سیزده باب)، الباب الاول: فی جملة هیئة الارض و احوالها، الباب الثاني: فی خواص خط الاستواء، الباب الثالث: فی خواص المواضع التي لها عرض علی وجه کلی و تسمى بالافاق المایله و فی سعة المشرق و المغرب و تعدیل النهار، الباب الرابع: فی خواص المواضع التي تتجاوز عرضها عن عام الميل الکلی و لا تبلغ ربع الدور، الباب الخامس: فی خواص المواضع التي يتجاوز عرضها عن تمام الميل الکلی، الباب

السادس: في خواص المواضع التي يكون عرضها ربعاً من الدور استواء، الباب السابع: في مطالع البروج، الباب الثامن: في مقادير الايام بلياليها، الباب التاسع: في الصبح والشفق، الباب العاشر: في معرفة اجزاء الايام و هي الساعات و ما يتركب من الايام و هي الشهور و ما يتعلق بها من الكبيسة و التاريخ، الباب الحادي عشر: في درجات ممر الكواكب بنصف النهار و طلوعها و غروبها، الباب الثاني عشر: في الاطلاع و احوالها، الباب الثالث عشر: في معرفة خط نصف النهار.

المقالة الرابعة: في مقادير الاجرام (مشمتمل برده باب است كه متاسفانه از باب اول تا اواسط باب هفتم آن افتاده است)، الباب الثامن: في بعد الثوابت و اجرامها، الباب التاسع: فيما اخذ على المتقدمين و المتأخرين قاطبه في الابعاد و الاجرام، الباب العاشر: في الطريقة الحقه في استخراج الابعاد و الاجرام،

نسخه شناسی:

آغاز: «بسمله، اما بعد حمدالله فاطر السموات فوق الارضين عبرة للناظرين المتوسمين و من بينها بزواهر الثوابت و المتحيرين الهاماً لدقائق فيها قلوب المستبصرين و الصلوة على خير الاولين و الاخرين محمد و آله الطيبين الطاهرين فاني برهة من الزمان على ان احرق لنفسي و لسائر الاخوان في علم الهيئة التي فاز بالسعادة عالمها و انعمته في الشقاوة جاهلها لكونه اشرف العلوم سوى العلم الالهي»

انجام: «ثم قابل بينها و بين هذا الكتاب لىتميز عنده القشمن اللباب و الله يلهم السداد و الرشاد و منه المبداء و اليه المعاد و اذ وفقني الله اتمام ما قصدته و انجاز ما وعده فلنختم الكتاب حامدين لله على الآية العظام و نعمايه الجسام و مصلين على زبدة الليالي و الايام محمد خير الانام و على آله البررة الكرام مصابيح الظلام و مفاتيح الكلام و الله اعلم بالصواب. فرغ من تحريره ليلة سفر صباحها عن تاسع عشرين صفر سنة عشر و سبعماية على يد الفقير الى رحمة ربه... مصليا على نبيه محمد و آله و صحبه وسلم»

نسخه به زبان عربی و خامه نسخ کهن ۲۳ سطری توسط کاتبی نامعلوم در سحرگاه بیست و نهم صفر ۷۱۰ ه. ق در ۱۷۴ برگ با عناوین و خطوط اشکال هندسی شنگرفی از نگارش خاتمه یافته، و ظهر برگ اول تاریخ وفات مولف با عبارت «توفی مصنفه رحمة الله تعالى سابع عشر رمضان سنة عشر و سبعمائه» و نیز یادداشت عنوان و مولف کتاب مرقوم گردیده است.

برخی اوراق نسخه مزین به حواشی تصحیحی با رمز «صح» بوده و نیز برخی اوراق دارای یادداشت بلاغ و مقابله است.

این اثر که بغایت نفیس و ظاهراً تک نسخه می باشد با جلد تیماج مشکی یک لای مستعمل توسط آقای محمود سالک کاشانی در دیماه ۱۳۸۲ به کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی اهدا گردیده است.

نسخه های دیگر این اثر در سایر کتابخانه های ایران

با بررسی بعمل آمده از منابع و فهرس موجود کتابخانه ها، حدود ۱۱ نسخه از کتاب مزبور وجود دارد که اکنون

به معرفی فهرست آنها می پردازیم.

۱. تبریز- حسین نخجوانی، ش: ۵۶- تحریر: ۰۶۸۳.ق، نشریه ۳۴۳/۴.
۲. تهران - کتابخانه ملک، ش: ۳۴۰۹- نسخ عثمان بن احمد بن علی انصاری، تحریر: ۷۴۴ق، ۱۹۲ برگ، ج ۵۷۴/۱.
۳. یزد - شیخ علی علمی، ش: ۷۸- نسخ، تحریر: قرن ۷-۸ق، نشریه ۴۵۰/۴.
۴. تهران - دانشگاه، ش: ۲۹۹۶- نسخ خفی، تحریر: ۸۳۴ق، ۸۹ برگ، ج: ۱۵۷۹/۱۰.
۵. تهران - دانشگاه، ش: ۷۰۷۰- نسخ، تحریر: قرن ۸-۹ق، ۱۸۸ برگ، ج ۴۴۴/۱۶.
۶. تهران - کتابخانه مدرسه سپهسالار، ش: ۵۹۶- نسخ، تحریر: قرن ۹ق، ۱۳۴ برگ، ج ۷۳۴/۵.
۷. تهران - کتابخانه ملک، ش: ۳۵۰۶- نسخ، تحریر: قرن ۱۰ق، ۳۱۱ برگ، ج: ۵۷۴/۱.
۸. مشهد- کتابخانه الهیات، ش: ۶۵۶- نستعلیق شکسته محمد مومن تبریزی، تحریر: ۱۰۱۳، ۲۷۹ برگ، ج: ۵۹۳/۱.
۹. تهران - مهدوی، ش: ۷۰۶، نسخ محمد حسن هزار جریبی، تحریر: ۱۱۰۱ق، نشریه: ۱۷۴/۲.
۱۰. تهران - مجلس، ش: ۱۶۰۰۸، تحریر: ۱۱۲۰ق.
۱۱. تبریز- ملی، ش: ۳۳۸۹، نستعلیق ابی علی بن شریف، بدون تاریخ، ۱۶۹ برگ، ج: ۱۳۹۰/۳.

منابع

۱. ابوالقاسم قربانی، زندگینامه ریاضیدانان دوره اسلامی از سده سوم تا سده یازدهم هجری. چاپ دوم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۵.
۲. مصطفی درایتی، فهرستواره دستنوشته های ایران (دنا)، ج: ۹۱۰/۱۱، تهران ۱۳۸۹.
۳. محمد علی مدرس، ریحانة الادب، ج ۴/۴۷۰، چاپ دوم، تبریز، بی تا.
۴. سایت دایرة المعارف طهران www.tahoordanesh.com، بازدید ۱۳۹۲.

۷۹

مهرماه رهنوی
۱۳۸۹، ۴، ۲۲

کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

نام کتاب *نهایة الادراک فی درایة الافلاک*

مؤلف متن *قطب الدین سیرازی* محشی

شارح مترجم

تاریخ تحریر *۱۰۷۰ هجری* نوع خط *نسخ* تعداد سطر *۲۳*

موضوع *حیات نجوم* زبان *عربی* عدد اوراق *۱۸۲*

طول *۱۸* عرض *۱۴* شماره عمومی *۲۹۸۹۷*

وقفی *اخریداری محمود سنگ کاشانی*

تاریخ وقف *ریحان ۱۳۸۲ هجری* نام کاتب

ملاحظات

بازبین شد

۹۱ - ۴۲۹ ش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أما بعد حمد الله فاطر السموات فوق الارض غيره للناظرين
 المتوسمين ومن بينهما بزواجر التواتر والمختارين الهاماً لداق
 فيما تلوب المستبصرين والصلوة على خير الاولين والآخرين
 الطيبين الطاهرين فاني قد كنت برهه من الزمان عازماً على ان
 لنفسي ولسائر الاخوان في علم الهبة التي فاز بالسعادة عالمها وان
 في الشقاوة جاهلها لكونه اشرف العلوم سوى العلم الاولي لا
 شرف العلم اما يكون معلوماً به باقية غير متغيره او يكون الطرف
 اليها طرقتا يقينية مبراه عن شوب بمظنون او بكرة فوايده وهذا العلم
 نحن بصدده قد اجتمع له الفضل من هبة الجهات كلها التي
 على احسن نظام وانما دورا على ما لا يخفى وكثرة فوايده عالمها
 براهينه لكونها علم ديد او هندسية لا شك فيها
 الطبيعي والالهي ولهذا لم يبرح انفاق الحكماء فيها وفاقته في مثال
 الفيزيائية وعلت اسما لها من العلوم الحكيمه رسالة مغنية
 غيرها مشتتة على رتبة المبسوطات المؤلفه اوليات المجموعات المصنفة
 في ترتيب الافعال محتوية على ملخص ما وصل اليه ومحصل ما انتهى
 عنده من الادراك حيث يكون يتصره للمبتدئ وتذكره للمتميز
 بل علمه لا اول الابصار وغاية لادنى الافكار وكانت العواقب تشاغلا
 اباي دونه حايه بلني وبلينه اباي استسعت بعد اونة من الدهر
 وملاوة من العصر وقد مسر نفسي مفضل العنا وعرضها حظوي مع
 اللاوا ولم يكن من نعم الاماني ابي قلبي سبيل ولا لسوء محقق
 هاد ولا دليل بالانصاف ثانيا الى عالم جناب من هو خلاصه الدهر
 وصفوه العصر وزبدته اعني رفيع حضرة من هو للزمان نبيته ولا
 معجزة

شيد

بسم الله الرحمن الرحيم

المجموعه جاد الطول
 جلد اول
 صفحه ١٤٢

سال دوم، شماره پانزدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۲

تصوير شماره ۲: عكس كتاب

بل اسكل عليهم جلها او حلقها هذامع ان زيغ البصر وطفيزان العلم عن
 موضوعان والخطا واللسان عن الاسار من فوغاز فالمرجوم من
 منصف صلي هذا ان لا يبادر الى انكار ما لم يالف سمعه او خالف طبعه
 بل عليه ان يعز النظر ويحتمل الاعتداف ثم تملك مسئلة الاستدلال
 او الاعتراف بان الحق يعرف الرجال لا يتقدم الدهور والاحوال
 وان يصلح ما لعز عليه من الحلال والفساد متجنباً في طرق الجدل
 والعناد وان يدكرى لصالح دعائه ويشكرني بفياح ثنايم كما قال
 ارستطوي كانه فيما بعد الطبع وليس يلعب ان يكرى مر قال
 في الجوى قولاً جزلاً بل ومر قال في ذلك قولاً ثيراً هذامع ان ما ملناه
 لفسر انك مما دكرى واواصغر بل هو اجل واكبر وانما يعرف ذلك من
 يصح الكتب المعتمده المصنفة في هذا الباب الموحى الى بعضها في حطيم
 الكتاب كالرسالة المعتمده والزبد واللسان وغاية الابحار والعبارة اول
 الالباب وكالمخلص وتركب الاملال والمذكره والمحصل ومنتهى الاصل
 والتبصره واحكامها عينها وادرك عن مبانيتها ثم قابل بينها وبين
 هذا الحجاب لتعمر عنده القسبر من اللباب وانهم يلبس التلاد والرشاد
 ومنه المدرا واليه المعاد واذ ونقني اسم امام ما بعدته وانجاز ما وعدته
 وللمحتم الكتاب جامد من اسم على الاية العظام ونفاهيه الجستان ومصلين
 على زنده اللباب والانا محمد حمر الانا م وعلى اله النبوة الكرام مفايا
 الطلغ ومفاتيح الكلام واسم اعلم بالصواب
 فرع من بحر به ليله لسفر صباحها عن تاسع عشر صفر
 سنة عشر وسبع مائة على يد الفهر الى رحمه رب عساكي
 للاهوى جامداته تعالى ومصليا على بليبه محمد واله

ولا يبين شمس
 ١٣٧٠

في
 سنة
 عشر
 وسبع
 مائة

تصوير شماره ٣: ادامه عكس كتاب

شمسه (تشرية الكورنيكي ساوان كتابخانه ها، موزه ها و مركز اسناد استان قندس رضوى)

